

The World's Largest Open Access Agricultural & Applied Economics Digital Library

This document is discoverable and free to researchers across the globe due to the work of AgEcon Search.

Help ensure our sustainability.

Give to AgEcon Search

AgEcon Search

<http://ageconsearch.umn.edu>

aesearch@umn.edu

*Papers downloaded from **AgEcon Search** may be used for non-commercial purposes and personal study only. No other use, including posting to another Internet site, is permitted without permission from the copyright owner (not AgEcon Search), or as allowed under the provisions of Fair Use, U.S. Copyright Act, Title 17 U.S.C.*

No endorsement of AgEcon Search or its fundraising activities by the author(s) of the following work or their employer(s) is intended or implied.

PIOTR DŁUGOSZ¹

MŁODZIEŻ WIEJSKA POGRANICZA POLSKO-UKRAIŃSKIEGO: POTENCJAŁ CZY BARIERA MODERNIZACJI?

Streszczenie: Artykuł prezentuje wyniki badań socjologicznych nad wiejską młodzieżą pogranicza polsko-ukraińskiego. Badania zostały zrealizowane metodą sondażową na próbie 1318 maturzystów na przełomie lat 2012 i 2013 w szkołach ponadgimnazjalnych w Przemyślu i Drohobyczu. Zaobserwowano wiele podobieństw między wiejską i miejską młodzieżą w obu krajach. W Polsce podobieństwo to było widoczne w kapitale ekonomicznym, dostępie do nowoczesnych technologii, dążeniach życiowych, aspiracjach zawodowych, cyfrowych kompetencjach. Różnice pojawiały się przy kapitale kulturowym, aspiracjach edukacyjnych, płacowych i osiedleńczych. Młodzież wiejska częściej uczyła się w gorszych szkołach, miała niższy kapitał kulturowy mierzony wykształceniem ojca i liczbą posiadanych książek. Miała też niższe oczekiwania płacowe i częściej chciała emigrować do mniejszych miast. Na Ukrainie różnice między wiejską a miejską młodzieżą były wyraźniejsze. Młodzież wiejska częściej uczyła się w gorszych szkołach, miała niższy kapitał kulturowy i ekonomiczny oraz utrudniony dostęp do nowoczesnych technologii. Młodzież wiejska miała też niższe aspiracje edukacyjne, była bardziej etatystyczna, mniej mobilna i miała niższe kompetencje cyfrowe. Zaobserwowano też podobieństwa między młodzieżą wiejską w obu krajach. Miała ona wyższy poziom religijności, niższe aspiracje edukacyjne, mniej intensywnie użytkowała Internet i częściej wykorzystywała go do celów rozrywkowych. Wyniki badań wskazują, że na młodzież nie należy liczyć w modernizacji pogranicza.

Słowa kluczowe: pogranicze polsko-ukraińskie, młodzież wiejska, peryferie, aspiracje życiowe, cyfrowe kompetencje

W studiach nad młodzieżą najczęściej pojawiają się dwie perspektywy. Narracja optymistyczna, której głównym przedstawicielem jest Karl Mannheim. Twierdził on, że *młodzież należy do tych ukrytych zasobów, które ma do dyspozycji każde społeczeństwo i od mobilizacji którego zależy jego vitalność* [2011, s. 12]. Na wpływ młodzieży na przemiany zwracała również uwagę Margaret Mead [2000]. W kulturze

¹ Autor jest pracownikiem naukowym Uniwersytetu Rzeszowskiego.

prefiguratywnej (jaką obecnie mamy) młodzież uczy dorosłych, jak korzystać z nowoczesnych technologii. Młoda generacja jest zwiastunem przyszłości, jest innowacyjna i dzięki niej są możliwe głębokie przekształcenia społeczeństwa.

Młodzież jest traktowana jako zasób, który można wykorzystać w społeczeństwach przechodzących zmiany. Zaprezentowane koncepcje można wykorzystać przy analizie wpływu młodzieży na rozwój pogranicza. O rozwoju społeczeństwa mogą decydować dążenia i plany życiowe młodej generacji. Społeczność pogranicza, a szczególnie jej wiejska część może się przekształcić, jeśli młodzież jej w tym pomoże. Newralgiczne dla przemian cywilizacyjnych wsi będą aspiracje, cele życiowe, plany edukacyjne, aspiracje osiedleńcze młodzieży. Czy będą one się wpisywały w zmiany, jakie zachodzą w globalnym społeczeństwie, czy raczej będą te zmiany blokowały?

Narracja pesymistyczna w nieprzychylnym świetle stawia młodzież. Jest ona traktowana jako rywal w dostępie do pozycji społecznych i kategoria marginalna zagrożona wykluczeniem społecznym przez dorosłych [Giddens 2006]. Na niekorzystne położenie młodzieży zwracał uwagę Henry A. Giroux [2003] nazywając ją „porzuconą generacją”. Dorosli pozostawili młodzież zagubioną, zagrożoną i pozbawioną przyszłości. Na słuszność tej diagnozy wskazały narodziny „pokolenia oburzonych” w Europie i Ameryce. Giroux konstatuje, iż coraz częściej młodzi ludzie są postrzegani jako jeszcze jeden ciężar dla społeczeństwa, młodzi ludzie nie stanowią już części dyskursu lepszej przyszłości [za: Bauman 2012, s. 249].

Jak w takim przypadku można traktować młodzież pogranicza zamieszkałą na peryferiach, gdzie wszystkie niekorzystne zjawiska dotyczące współczesną młodzież (bezrobocie, niskie płace, praca poniżej kwalifikacji, emigracja) są bardziej widoczne i dotkliwsze? Czy ta młodzież dorastająca w niekorzystnych warunkach społeczno-kulturowych będzie w stanie zapobiec dalszej marginalizacji tych terenów?

Duże znaczenie dla analizy sytuacji młodzieży ma w tym przypadku kontekst społeczno-ekonomiczny. Piotr Sztompka pisał [2000, s. 17], że procesy społeczne zachodzą w przestrzeni opcji strukturalnych (ograniczonych okazji działania), dziedziczonych w postaci skumulowanego efektu działań wcześniejszych. Owe efekty, czyli różne dane społeczno-ekonomiczne, mogą mieć istotny wpływ na funkcjonowanie młodzieży, jak też jej plany i dążenia. W konsekwencji będą implikować przyszłość peryferii. Z jednej strony, można zapytać, czy peryferyjność wzmacnia podziały na miasto i wieś; czy może jest odwrotnie: położenie z dala od wielkich metropolii unifikuje młodzież. Ponadto potężnym narzędziem socjalizacji jest Internet i dzięki niemu postawy młodzieży mogą się upodabniać. Można też zapytać o to, czy młodzież ulokowana na peryferiach ma chęci, zasoby oraz potencjał, aby peryferie te modernizować.

O niekorzystnej sytuacji rozwojowej pogranicza świadczą różne miary rozwoju społecznego. Tereny przygraniczne należą do gorzej rozwiniętych w obu krajach. W Polsce Przemysł miał 74. pozycję w rankingu *Local Human Development Index* (LHDI) z wartością 50,53, a więc najgorszą wśród pozostałych miast województwa podkarpackiego². Sam powiat przemyski, w którego skład wchodzi obszary wiejskie, zajmował 301. pozycję z wartością 31,48% i należał do jednych z najsłabiej rozwiniętych w kraju [*Krajowy Raport o Rozwoju Społecznym...* 2012]. Należy też

² Rzeszów miał 7. pozycję, Krosno 20., Tarnobrzeg 24.

pamiętać, iż w ujęciu globalnym Polska ma wyższe wskaźniki rozwoju niż Ukraina. Wartość indeksu *Human Development Index* dla Polski wynosiła 0,813, dla Ukrainy 0,729 [*Lista państw świata...* 2013].

O sytuacji społeczno-ekonomicznej terenów, z których pochodzi badana młodzież możemy wnioskować też z raportu na temat Euroregionu Karpackiego. Podkarpacie po polskiej stronie i obwód lwowski po stronie ukraińskiej charakteryzuje wyższa stopa bezrobocia, niższe przeciętne wynagrodzenie oraz znacznie mniejsza wartość PKB na 1 mieszkańca niż każdy z obu krajów [*Potencjał...* 2012, s. 43].

TABELA 1. Wybrane charakterystyki społeczno-ekonomiczne pogranicza polsko-ukraińskiego
TABLE 1. Selected social and economic characteristics of the Polish–Ukrainian border area

	Podkarpacie	Polska	Obwód lwowski	Ukraina
Ludność na wsi w %	59	40	40	32
Przyrost naturalny na 1000 ludności	1,8	0,9	-1,6	-4,4
Stopa bezrobocia	11,6	9,6	7,8	8,1
Przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto w euro	689	807	184	213
Gospodarstwa domowe posiadające dostęp do Internetu w % ogółu gospodarstw domowych	60	63	–	–
Studenci szkół wyższych na 10 000 ludności	349	476	632	544
Samochody osobowe zarejestrowane na 1000 ludności	398	451	107	142
PKB na 1 mieszkańca w euro	5600	8100	1297	1825
Średnia PKB dla UE-27	42	61	–	–
Wskaźnik zatrudnienia	50,1	–	–	–
Stopa bezrobocia 15–24 lata	30,1	–	19,5	–
Stopa bezrobocia dla ludności z wyższym wykształceniem	6,6	–	7,9	–

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: *Potencjał społeczno-gospodarczy Euroregionu Karpackiego 2008–2010*, Rzeszów 2012.

Szczegółowe dane pokazujące charakterystykę społeczno-ekonomiczną pogranicza są zaprezentowane w tabelach nr 1 i 2. Wynika z nich, że liczba ludności w województwie podkarpackim i obwodzie lwowskim jest podobna. Prawie identyczna jest liczba mieszkańców w powiecie przemyskim i rejonie drohobyckim. Stolica subregionu na Ukrainie, tj. Drohobycz, ma więcej ludności niż Przemyśl. Przyrost naturalny w obu województwach jest nieco wyższy niż średnia krajowa, jednakże w samych subregionach przyjmuje wartość ujemną, co widać w tabeli 2. Stopa bezrobocia jest wyższa zarówno w regionie, jak i w subregionie po polskiej stronie. Po ukraińskiej stronie bezrobocie jest niższe. Zarówno w jednym, jak i drugim regionie płace są średnio niższe o 20% od średniej krajowej. Produkt krajowy brutto też jest niższy w regionach niż w danym kraju. Jeśli weźmiemy pod uwagę stopę bezrobocia wśród młodzieży, to widać, że jest ono wysokie w obu regionach. Z danych dotyczących bezrobocia wśród ludzi z wyższym wykształceniem wynika, iż nieco więcej jest bezrobotnych w obwodzie lwowskim. Widać też, że o ile na Podkarpaciu studentów jest mniej niż w kraju, o tyle w obwodzie lwowskim jest ich relatywnie więcej niż na całej Ukrainie. Co ciekawe, na Ukrainie jest więcej studentów niż w całej Polsce.

TABELA 2. Wybrane wskaźniki sytuacji ekonomicznej dla subregionu przemyskiego i drohobyczkiego

TABLE 2. Selected indices of the economic situation of the Przemyśl and Drohobych subregions

	Przemyśl	Powiat przemyski	Drohobycz	Rejon Drohobycz
Ludność wiejska w %	–	100	–	92
Przyrost naturalny na 1000 ludności	-1,1	1,8	0	-4,9
Saldo migracji na 1000 ludności	-5	0,2	2,5	1,9
Stopa bezrobocia	18,5	21,2	–	3,1

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: *Pogranicze polsko-ukraińskie w liczbach*. Rzeszów 2006.

Podsumowując, tereny, na których były realizowane badania, należą do słabiej rozwiniętych i można rzec, iż nadal są tam widoczne procesy „długiego trwania”, a dziedzictwo historyczne czasów galicyjskich jest widoczne do dzisiaj. Wyższe bezrobocie, szczególnie wśród młodzieży, niższe płace, ujemne saldo migracji i niski przyrost naturalny wskazują, iż sytuacja społeczno-ekonomiczna pogranicza jest niekorzystna. Dominacja gospodarki rolno-przemysłowej, szara strefa, brak infrastruktury społecznej, słaba sieć połączeń kolejowych i drogowych, brak inwestorów zagranicznych – wszystko to wskazuje na duże zapóźnienie cywilizacyjne regionu. Z jednej strony, podobieństwa historyczne, przestrzenne, kulturowe, ekonomiczne mogą mieć wpływ na warunki socjalizacji i postawy młodzieży w obu krajach. Nie powinno zatem być znaczących różnic między młodzieżą: w mieście i na wsi oraz po obu stronach granicy. Z drugiej strony, położenie na peryferiach skazuje tę młodzież na emigrację do centrum. Za Bohdanem Jałowickim i Sławomirem Kaprańskim można powtórzyć, że bycie na peryferiach powoduje nie tylko depryzację ekonomiczną i społeczną, lecz także wpływa na „stan umysłu”. Może wzbudzać chęć zmiany tej sytuacji i wyrwania się ze swego środowiska, ale może, nawet częściej, skłaniać do rezygnacji i waloryzowania peryferyjnej mentalności [Jałowicki, Kaprański 2011, s. 9].

Powstaje pytanie, czy młodzież, która może stanowić główny zasób na tych obszarach, będzie mieć cechy, które pozwolą jej korzystnie wpłynąć na rozwój społeczności pogranicza. Czy może będzie tak, jak twierdzą cytowani autorzy, że młodzież, a szczególnie ta z wysokimi aspiracjami, opuści te obszary, skazując je na dalszą marginalizację?

KONWERGENCJA WIEJSKIEJ MŁODZIEŻY?

Młodzież wiejska jako przedmiot badań socjologicznych pojawiała się w ostatnich latach na warsztacie badawczym kilkakrotnie. Wystarczy wspomnieć badania takich autorów, jak: Krzysztof Gorlach, Zygmunt Seręga, Zbigniew Drąg [2003], Monika Kwiecińska-Zdrenka [2004], Ewa Sikora [2006], Krystyna Szafranec [2010, 2011] czy zawarte w pracy zbiorowej *Młodzież na wsi* [2011]. Na temat wiejskiej młodzieży możemy wnioskować też na podstawie badań CBOS: *Młodzież 2008* [2009], *Młodzież 2010* [2011], *Diagnozy Społecznej 2013* [2013] czy badań *Bilansu Kapitału Ludzkiego* [2010]. W wymienionych badaniach młodzież wiejska albo traktowana jest jako odrębna populacja [Gorlach, Seręga, Drąg 2003, *Młodzież na wsi* 2011] i analizowana jest tylko jej sytuacja, albo jest porównywana do młodzieży

miejskiej i prezentowana na jej tle [Kwiecińska 2004, Szafraniec 2010, 2011]. Istnieje także trzeci nurt badawczy, w którym młodzież wiejska – by tak rzec – niczym specjalnym się nie wyróżnia, a miejsce zamieszkania rzadko uznawane jest za zmienną niezależną w przeprowadzanych analizach, jak np. w publikacjach: *Młodzież 2008* [2009], *Młodzież 2010* [2011], *Bilans Kapitał Ludzkiego* [2010]. Być może owo pomijanie w analizach zmiennej miejsca zamieszkania jest spowodowane tym, iż nie ma większych różnic między młodzieżą zamieszkałą na wsi i w mieście. Za prawdziwością tej hipotezy przemawiają wyniki analiz baz danych *Bilans Kapitału Ludzkiego*, które pokazują, iż uczniowie miejscy i wiejscy identycznie oceniają szkołę, mają podobne aspiracje, podobną znajomość języków obcych, identyczny dostęp do komputerów i Internetu [BKL 2010a]³.

Podobne konkluzje płyną z lektury badań *Młodzież 2008* [2009], *Młodzież 2010* [2011], [Szafraniec 2010, 2011]. Wymienione wyżej badania, jak też wiele innych wskazują, iż między młodzieżą wiejską a miejską nie ma większych różnic. A jeśli one są, to raczej niewielkie. Według Szafranica [2010] młodzież wiejska ma podobne aspiracje edukacyjne i statusowe co miejska. Jedynie w aspiracjach zawodowych ma niższe oczekiwania. Większy wpływ na orientacje życiowe ma status rodziny pochodzenia niż miejsce zamieszkania. Wzorce udanego życia – jak konstatuje w innym miejscu Szafraniec [2011, s. 370] – są podobne wśród młodzieży wiejskiej i miejskiej. Koncentrują się wokół wartości afiliacyjnych, czyli wartości typu społecznego, interesującej pracy, dobrej pozycji społecznej oraz barwnego i dostatniego życia. Również mobilność wiejskiej młodzieży – gotowość do podejmowania zarobkowych zajęć, zmian miejsca pracy, zmian miejsca zamieszkania jest podobna do miejskiej młodzieży. Na ten fakt zwracają też uwagę inni autorzy. Konstatują, iż młodzież wiejska i miejska jest tak samo szczęśliwa, podobnie ceni zdrowie, udane małżeństwo i wykształcenie, skłonna jest do aktywności społecznej [*Młodzież na wsi* 2011].

Badania młodzieży wskazują też na pewne zaobserwowane różnice między młodzieżą ze wsi i miast. Z badań *Młodzież 2008* [2009], *Młodzież 2010* [2011] wynika, iż młodzież wiejska jest mniej zadowolona z integracji europejskiej, bardziej religijna, częściej pesymistycznie patrzy w przyszłość; jest kolektywistyczna, konformistyczna i uważa, iż ma mniejsze szanse na powodzenie w życiu.

Szafraniec, analizując aspiracje edukacyjne młodzieży, pisze o stygmatyzacji wiejskością, co ma oznaczać rzadsze sięganie po lepsze oferty edukacyjne wiejskiej młodzieży [Szafraniec 2010, s. 27]. W *Raporcie Młodzi 2011* konstatuje, iż młodzież wiejska jest bardziej tradycyjna (przywiązanie do religii, rodziny, skromność, oszczędność, zaradność, spryt), jest bardziej konwencjonalna, zwyczajna, nastawiona na akceptację otoczenia [Szafraniec 2011, s. 370].

Zakłada się, że im więcej jest podobieństw młodzieży wiejskiej do miejskiej, tym większa szansa na skrócenie cywilizacyjnego dystansu między miastem a wsią. Młodzież będzie wpływać na przyszłość obszarów wiejskich i będzie ona stanowiła jeden z głównych czynników modernizacji. Jej znaczenie i rola będą szczególnie ważne w społeczeństwach peryferyjnych, wiejskich, gdzie może ona pełnić funkcję „pasa transmisyjnego” procesów modernizacyjnych [Gorlach, Seręga, Drąg 2003, Szafraniec 2011].

³ Badania były zrealizowane na reprezentatywnej próbie uczniów szkół ponadgimnazjalnych w Polsce, n = 35712.

Podobny dyskurs jest prowadzony wśród ukraińskich socjologów wiejskiej młodzieży [Чигрин 1996, 2002, 2007, 2008, Kowalisko 2010, *Молодь в умовах...* 2012]. Z jednej strony, los i przyszłość obszarów wiejskich zależą od postaw i aspiracji wiejskiej młodzieży, ale z drugiej strony, podkreśla się różnicę między wiejską i miejską młodzieżą. Młodzież wiejska jest mniej mobilna, ma niższe aspiracje zawodowe i jakość życia, wybiera gorsze szkoły, ma wyższy poziom takich cech, jakie przypisuje się tradycjonalizmowi, żyje w gorszych warunkach ekonomicznych.

Ponieważ w jednym, jak i drugim kraju przywiązuje się dużą wagę do młodego pokolenia wsi i patrzy się na nią z perspektywy endogennych źródeł rozwoju [Szczepański 1958; Mannheim 2011], podstawowe staje się pytanie, czy młodzież wiejska będzie zdolna do modernizacji wsi, peryferii. W pewnej mierze zależeć to będzie od systemu wartości młodzieży i zasobów społecznych, kulturowych, ekonomicznych. Zamieszkiwanie badanych na peryferiach z dala od wielkich metropolii może mieć też konsekwencje przejawiane w specyficznych dążeniach, celach, aspiracjach życiowych.

Celem niniejszego artykułu jest próba udzielenia odpowiedzi na pytanie, czy młodzież wiejska pogranicza jest zdolna do przekształceń tych obszarów. Przeprowadzone badania mają też dać odpowiedź na następujące pytania:

- Czy młodzież miejska różni się od wiejskiej w specyficznym kontekście społeczno-ekonomicznym?
- Jakie są różnice i podobieństwa między młodzieżą wiejską po obu stronach granicy polsko-ukraińskiej?
- Czy młodzież ta będzie siłą wspierającą modernizację i rozwój peryferii?

METODA I CEL BADAŃ

Badania przeprowadzone na pograniczu polsko-ukraińskim mają pokazać sytuację młodzieży wiejskiej, biorąc pod uwagę jej zasoby, cele życiowe, aspiracje edukacyjne i zawodowe, cyfrowe kompetencje.

Na podstawie przywoływanych we wstępie wyników badań można założyć, iż wśród badanej młodzieży miejskiej i wiejskiej będzie więcej podobieństw niż różnic. Wpływ globalizacji, peryferyjne położenie obu subregionów oraz dziedzictwo historyczne (dawny zabór austriacki, Galicja Wschodnia) sprawiają, iż wśród młodzieży pojawia się więcej cech wspólnych niż różnic. Jeśli zanikają różnice między wiejską i miejską młodzieżą, to można oczekiwać, że dystans cywilizacyjny między miastem i wsią w kolejnych latach będzie ulegał zmniejszeniu. Prowadzone badania mają udzielić odpowiedzi na pytanie, jaka jest młodzież wiejska i czy będzie ona w stanie znacząco wpłynąć na rozwój tej części terytoriów w obu państwach (większość to obszary wiejskie).

Do zebrania danych wykorzystano metodę sondażową. Badania zostały przeprowadzone w szkołach techniką ankiety audytoryjnej⁴ i objęły wszystkie szkoły ponadgimnazjalne w Drohobycz, Przemyślu i okolicach na przełomie lat 2012 i 2013. Uzyskano razem 1301 ankiet; ze szkół przemyskich – 717, z drohobyckich – 584.

⁴ Zostały zrealizowane przez pracowników i studentów Państwowej Wyższej Szkoły Wschodnioeuropejskiej w Przemyślu, Uniwersytetu Rzeszowskiego i przez pracowników Katedry Prawoznawstwa, Socjologii i Politologii Państwowego Uniwersytetu Pedagogicznego im. Iwana Franki w Drohobycz.

CHARAKTERYSTYKA BADANEJ ZBIOROWOŚCI

Spośród polskich respondentów w Przemyśle mieszkało 33%, na wsi i w małych miasteczkach 67%. Na Ukrainie z Drohobycza pochodziło 52%, z małego miasteczka i wsi 48%. W Polsce w liceum ogólnokształcącym było 66% uczniów z Przemyśla i 51% ze wsi i małych miasteczek. W technikum uczyło się 34% przemyskiej młodzieży i 49% młodzieży wiejskiej. Na Ukrainie w liceum ogólnokształcącym było 88% młodzieży z Drohobycza i 42% młodzieży z małych miasteczek i wsi. W liceum zawodowym znalazło się 6% drohobyckiej młodzieży i 32% młodzieży pozostałej. Analogicznie wartości dotyczyły technikum: 6% respondentów pochodziło z Drohobycza i 26% z innych, mniejszych miejscowości.

Dane pokazują, iż zarówno w Polsce, jak też na Ukrainie w liceach ogólnokształcących częściej uczy się młodzież miejska niż wiejska. Na Ukrainie ta różnica jest jeszcze większa i widać, że młodzież ze wsi rzadziej uczęszcza do liceum. Częściej wybiera szkolnictwo średnie zawodowe. W Polsce jest podobnie, aczkolwiek różnice te są dużo mniejsze. Jeśli dodatkowo uwzględnimy płeć, to do liceum ogólnokształcącego w Polsce z miasta uczęszcza 68% dziewcząt i 64% chłopców. Z miasteczek i wsi do liceum chodziło 55% dziewcząt i 46% chłopców. Na Ukrainie wśród licealistów było 91% dziewcząt i 82% chłopców z Drohobycza. Z obszarów wiejskich pochodziło 55% dziewcząt i 31% chłopców.

Zebrane obserwacje pokazują, iż płeć w mniejszym stopniu różnicuje ścieżki edukacyjne uczniów miejskich niż wiejskich. Na Ukrainie widać tę różnicę jeszcze wyraźniej, tutaj ścieżka edukacyjna młodzieży z obszarów wiejskich jest warunkowana płcią. Pewnie te różnice można wyjaśnić wyższym poziomem tradycjonalizmu społeczeństwa ukraińskiego. Chłopcy mają krótkie ścieżki edukacyjne i muszą mieć zawód, a dziewczęta są wysyłane do szkół licealnych dających szansę na uzyskanie wysokiej jakości edukacji. Dane te wskazują, iż w obu krajach kobiety będą przeważać na studiach wyższych, gdyż częściej uczą się w szkołach przygotowujących do studiów.

TABELA 3. Wykształcenie ojca a miejsce zamieszkania w Polsce i na Ukrainie (w %)

TABLE 3. Father's educational background and place of residence in Poland and Ukraine (w %)

Wykształcenie ojca	Polska		Ukraina	
	miasto	wieś	miasto	wieś
Poniżej średniego	32	53	20	40
Średnie	38	35	64	53
Powyżej średniego	30	12	16	8
Razem	100	100	100	100

Źródło: Jak w tabeli 2.

Dane przedstawione w tabeli pokazują, iż niższe wykształcenie częściej mają ojcowie wiejskich uczniów z obu krajów, aczkolwiek proporcje są tutaj podobne. Uczniowie z miast mają lepiej wykształconych ojców. Średnie wykształcenie jest bardziej egalitarne i w Polsce miejsce zamieszkania nie różnicuje posiadania tego typu wykształcenia przez ojca. Na Ukrainie nieco częściej średnim wykształceniem legitymują się miejscy ojcowie. Wyższe wykształcenie jest częstsze wśród ojców uczniów miejskich. Jednakże w tym przypadku różnice między miastem a wsią są większe w Polsce niż na Ukrainie.

TABELA 4. Liczba książek a miejsce zamieszkania w Polsce i na Ukrainie (w %)

TABLE 4. The number of books and place of residence in Poland and Ukraine (w %)

Liczba książek	Polska		Ukraina	
	miasto	wieś	miasto	wieś
Do 25	9	16	11	22
26–200	55	58	55	65
Powyżej 200	36	26	34	13
Razem	100	100	100	100

Jednym z ważnych wskaźników poziomu kapitału kulturowego jest posiadanie książek w domowej bibliotece, podobnie zresztą jak wykształcenie ojca. Dane pokazują, iż na wsi przeważają uczniowie, którzy mają mniej liczne księgozbiory. W mieście w obu krajach młodzież miejska ma bogatsze wyposażenie domowej biblioteki. W obu krajach sytuacja jest podobna, aczkolwiek na Ukrainie różnice między miastem a wsią są większe aniżeli w Polsce.

Przeprowadzone analizy pokazują, iż młodzież miejska ma większe zasoby kapitału kulturowego niż młodzież wiejska. Zarówno ten zinstytucjonalizowany, czyli wykształcenie ojca, jak i uprzedmiotowiony, tj. liczba książek w domu, częściej posiadają maturzyści z miast niż wsi, przy czym różnice między miastem a wsią w tym zakresie są większe na Ukrainie niż w Polsce.

TABELA 5. Wyposażenie gospodarstw domowych rodzin uczniów a miejsce zamieszkania w Polsce i na Ukrainie (w %)*

TABLE 5. Household furnishings and place of residence in Poland and Ukraine (w %)

Wyposażenie gospodarstw maturzystów	Polska		Ukraina	
	miasto	wieś	miasto	wieś
Zmywarka do naczyń	32	28	19	11
Telefon komórkowy	97	99	98	99
Telewizor plazmowy lub LCD	79	76	53	48
Stacjonarny komputer	80	78	84	72
Laptop lub notebook	81	74	58	47
Działka rekreacyjna z domkiem letniskowym	33	19	40	36
Samochód osobowy	78	89	61	45
Stały dostęp do Internetu	93	92	89	73
Biurko do nauki	94	89	94	88
Własny pokój	78	86	77	76

* odpowiedzi nie sumują się do 100%, gdyż w pytaniu można było wybrać więcej niż jedną odpowiedź

Źródło: Jak w tabeli 2.

Sytuację materialną pokazują dane umieszczone w tabeli nr 5. Należy zwrócić uwagę, iż gospodarstwa domowe badanych maturzystów są nader dobrze wyposażone w różne dobra AGD. Telefony komórkowe, komputery, Internet, biurko do nauki ma większość badanych w obu krajach.

Szukając różnicy między miastem i wsią widać, iż po polskiej stronie uczniowie miejscy częściej niż wiejscy mają laptopy (różnica 7 p.p.⁵), działki i domki letniskowe (różnica 14 p.p.), biurka do nauki (różnica 5 p.p.). Za to wiejscy uczniowie częściej dysponują własnymi pokojami do nauki (różnica 6 p.p.), samochodami (różnica 11 p.p.). Młodzież miejska ma lepszą bazę wypoczynkową, a wiejska jest bardziej

⁵ W całym tekście skrót oznacza punkty procentowe.

zmotoryzowana. Generalnie różnice między standardem materialnym w obu grupach maturzystów są niewielkie. Podobne dane dla maturzystów znajdują się w badaniach *Bilans Kapitału Ludzkiego* (BKL) [2010a]. Wśród młodzieży wiejskiej komputer miało 97%, a miejskiej – 98%. Stały dostęp do Internetu deklarowało 91% młodzieży wiejskiej i 95% miejskiej. Na zmniejszanie się różnic między miastem a wsią w dostępie do nowych technologii wskazują też ostatnie wyniki badań *Diagnoza Społeczna 2013* [Batorski 2013].

Na Ukrainie w domach uczniów w mieście częściej niż na wsi były zmywarki do naczyń (różnica 8 p.p.), telewizory LCD (różnica 5 p.p.), komputery stacjonarne (różnica 12 p.p.), laptopy (różnica 11 p.p.), samochód osobowy (różnica 16 p.p.), stały dostęp do Internetu (różnica 16 p.p.), biurko do nauki (różnica 6 p.p.). Zebrane obserwacje pokazują, iż na Ukrainie dystans między miastem a wsią wciąż się utrzymuje. Młodzież miejska jest lepiej wyposażona w sprzęt komputerowy, dostęp do Internetu. Ma lepsze warunki do nauki.

Reasumując, dostęp do nowoczesnych technologii i pomocy ułatwiających naukę jest podobny wśród obu grup młodzieży w Polsce. Natomiast na Ukrainie te różnice są jednak większe i młodzież wiejska ma mniejszy dostęp do nowoczesnych technologii i nieco gorsze wyposażenie gospodarstw domowych.

Na zakończenie charakterystyki zaprezentowana zostanie subiektywna ocena sytuacji materialnej samych respondentów. O tym, że żyje biednie i skromnie w Polsce było przekonanych 12% uczniów z Przemyśla i 9% z obszarów wiejskich. Średnie warunki materialne zadeklarowało 44% miejskich uczniów i 46% wiejskich. Na dobre i bardzo dobre warunki materialne wskazało 45% osób w Przemyślu i 44% z miasteczek i wsi. Na Ukrainie jako złą i bardzo złą swoją sytuację materialną oceniło 6% w Drohobyczu i 12% na wsi. Średnie warunki materialne podawało 54% uczniów z miasta i 56% ze wsi. Na dobrą i bardzo dobrą sytuację materialną wskazało 40% w mieście i 33% na wsi. Podobną różnicę między oceną sytuacji na wsi i w mieście zaobserwowała w swoich badaniach Natalia Kowalisko [2010].

Podsumowując zebrane dane, należy stwierdzić, iż w Polsce młodzież wiejska różni się od miejskiej pod względem kapitału kulturowego. Różnice w tym zakresie są wyraźne. Kapitał ekonomiczny, jak pokazują dane, nie jest warunkowany miejscem zamieszkania. Analogicznie jest z dostępem do nowoczesnych technologii wśród wiejskich maturzystów. Niestety, o ile polska wieś ma szansę na zmniejszenie dystansu cywilizacyjnego w stosunku do miasta, o tyle na Ukrainie sytuacja na wsi zarówno pod względem posiadania kapitału kulturowego, jak też ekonomicznego czy dostępu do nowoczesnych technologii jest znacznie gorsza.

CELE ŻYCIOWE MATURZYSTÓW

Młodzież na progu dorosłości ma już skonstruowane wizje swojego życia. W okresie matur zapadają decyzje związane z dalszą edukacją, karierą zawodową. Wpływ na nie mają zarówno uwarunkowania środowiskowe, kulturowe, ekonomiczne, przestrzenno-społeczne, jak też procesy globalizacji. Ten ostatni czynnik – poprzez kulturę popularną płynącą z głośników radiowych, ekranów TV czy

monitorów komputerów – ma silne tendencje do unifikacji wartości i wzorów życiowego sukcesu.

Kiedy przyjrzymy się dominującym celom życiowym wśród obu grup młodzieży, to zobaczymy, że takie dążenia jak: rodzina, praca, przyjaciele, rozwijanie zdolności i zainteresowań, szacunek są uniwersalne. Widocznie wpisują się te cele w potrzeby młodzieży i są immanentnie związane z tą fazą życiową, na co wskazują podobne wyniki badań realizowanych w minionej epoce przez Stefana Nowaka [red.1989]. Podobne wyniki uzyskano na Ukrainie, gdzie wśród młodzieży wiejskiej edukacja, praca i rodzina stanowiły główne wartości życiowe [Чигрин 2007; Paczkowski, Bezkorowajna 2010].

Są też pewne różnice w celach życiowych między wiejską i miejską młodzieżą w obu krajach. Wśród polskich respondentów częściej młodzieży miejskiej niż wiejskiej zależało na ukończeniu wyższej uczelni (różnica 10 p.p.).

Za to na wsi częściej niż w mieście wybierano takie cele, jak: rozwijanie zdolności i zainteresowań (różnica 5 p.p.), zbawienie wieczne (różnica 20 p.p.), niezależność od innych (różnica 6 p.p.), pomaganie innym ludziom (różnica 6 p.p.).

Pozostałe cele cieszą się podobnym zainteresowaniem zarówno wśród młodzieży wiejskiej, jak i miejskiej. Uzyskane wyniki potwierdzają tezy Szafraniec [2010, 2011], iż w Polsce nie ma większych różnic między orientacjami życiowymi wiejskiej i miejskiej młodzieży. Jeśli już, to jak widać, młodzież wiejska jest bardziej religijna, częściej altruistyczna. Z kolei młodzież miejska bardziej ceni wyższe wykształcenie.

Na Ukrainie młodzież miejska częściej niż wiejska wybierała życie dla przyjemności i zabawy (różnica 12 p.p.), niezależność od innych (różnica 5 p.p.). Młodzież wiejska częściej niż miejska wskazywała na takie cele życiowe, jak: życie spokojne z dala od kłopotów dnia codziennego (różnica 6 p.p.), zdobycie majątku, wysokie dochody (różnica 9 p.p.), zbawienie wieczne (różnica 7 p.p.). W przypadku pozostałych celów życiowych nie było większych różnic między wiejską i miejską młodzieżą.

Obserwacje młodzieży ukraińskiej są podobne, czyli nie pokazują dużych różnic między wiejską a miejską młodzieżą. Owszem, podobnie jak w Polsce widać te różnice, lecz są one nieduże. Młodzież z miast bardziej jest zorientowana hedonistycznie i indywidualistycznie. Z kolei młodzież wiejska jest nieco bardziej religijna, eskapistyczna i materialistyczna. Podsumowując analizowany wątek, należy skonstatować zadziwiające podobieństwo między młodzieżą wiejską i miejską w obu krajach. Owszem, pojawiają się różnice, ale są one niewielkie. Jednakże, jeśli je ująć razem, to pokazują one, że wiejska młodzież pogranicza nieco częściej ma orientację tradycyjną, a miejska nowoczesną. Można też stwierdzić, iż globalizacja ma większy wpływ na młodzież niż lokalne uwarunkowania.

ASPIRACJE EDUKACYJNE

Z analizy celów życiowych wynika, iż miejsce zamieszkania różnicuje znaczenie wyższej edukacji tylko w przypadku polskiej młodzieży, a generalnie edukacja ma bardzo ważne znaczenie w określaniu szans życiowych maturzystów.

Wśród polskich respondentów kontynuować edukację po maturze zamierzało 52% respondentów z Przemysła i 45% ze wsi. Natomiast zamiar podjęcia pracy po

egzaminie dojrzałości deklarowało 11% mieszkańców miasta i 17% – wsi. Ołączeniu pracy z edukacją myślało 29% uczniów z miasta i 22% ze wsi. Nie miało sprecyzowanych planów życiowych w dniu badania 9% miejskich i 15% wiejskich respondentów.

Na Ukrainie kontynuować naukę zamierzało 77% uczniów w Drohobyczu i 60% wiejskich maturzystów. Zamiar udania się do pracy wyraził 1% miejskich i 11% wiejskich uczniów. Łączyć edukację z pracą zamierzało 24% maturzystów z miasta i 19% ze wsi. Nie wiedziało, co będzie robić 2% w mieście i 5% na wsi.

TABELA 6. Cele życiowe a miejsce zamieszkania w Polsce i na Ukrainie (w %)*

TABLE 6: Life aspirations and place of residence in Poland and Ukraine (in %)

Cele życiowe	Polska		Ukraina	
	miasto	wieś	miasto	wieś
Ukończenie wyższej uczelni	81	71	95	92
Szczęśliwe życie rodzinne	94	96	98	97
Założenie własnego przedsiębiorstwa	33	31	62	61
Życie chwilą dla przyjemności i zabawy	48	52	35	23
Rozwijanie zdolności i zainteresowań	90	95	97	94
Życie spokojne, z dala od kłopotów dnia codziennego	83	83	40	46
Zdobycie majątku, wysokie dochody	84	88	63	72
Zdobycie ludzkiego szacunku	90	94	94	95
Znalezienie dobrej pracy	96	97	98	97
Zbawienie wieczne	48	68	75	82
Niezależność od innych	82	88	85	80
Pomaganie innym ludziom	77	83	91	87
Posiadanie przyjaciół	92	96	97	97
Osiągnięcie wysokiego stanowiska	74	77	80	82
Udział we władzy	17	21	31	32

* do analizy są wzięte odpowiedzi (bardzo zależy + zależy)

Źródło: Jak w tabeli 2.

Zebrane obserwacje pokazują, iż zarówno w Polsce, jak i na Ukrainie kontynuować naukę, a także łączyć ją z pracą częściej zamierzała młodzież miejska niż wiejska. Podjęcie pracy po zdaniu matury częściej rozważali wiejscy respondenci w obu krajach.

W Polsce do szkoły pomaturalnej zamierzało się udać 6% mieszkańców miasta i 13% – wsi. Studia licencjackie chciało skończyć 22% młodzieży ze wsi oraz tyle samo z miasta. O studiach magisterskich myślało 60% miejskich maturzystów i 54% ze wsi. Studia doktoranckie planowało 12% maturzystów z miasta i 11% ze wsi.

Na Ukrainie szkołę pomaturalną chciało skończyć 6% młodzieży z miasta i 15% ze wsi. Studia licencjackie zamierzało podjąć 37% w mieście i 39% na wsi. Na studia magisterskie wybierało się 38% maturzystów z miasta i 36% ze wsi. Zakończyć edukację na poziomie studiów doktoranckich zamierzało 19% mieszkańców miasta i 11% wsi.

Dane wskazują, iż poziom aspiracji edukacyjnych w obu krajach jest nieco wyższy w mieście niż na wsi. Świadczy o tym wyższy odsetek wiejskiej młodzieży chętniej do edukacji w szkole policealnej. Młodzież miejska ma też większe ambicje edukacyjne, w Polsce to widać na poziomie studiów magisterskich, a na Ukrainie na poziomie studiów doktoranckich.

Wraz z pojawianiem się inflacji dyplomów młodzież coraz częściej zaczyna rywalizować o dostęp do najlepszych uczelni, gdyż to one dają szansę na osiągnięcie

wysokiego statusu społeczno-zawodowego [Hopper 1971]. Wiemy, że najlepsze uczelnie są zlokalizowane w metropoliach, a te słabsze na pograniczu. Analiza odpowiedzi na temat preferowanych uczelni pokazuje poziom aspiracji edukacyjnych.

W Polsce studiować na uczelni w Przemyśle zamierzało 12% z Przemyśla i 11% ze wsi. Studiować w Rzeszowie zamierzało 16% mieszkańców miasta i 28% młodzieży wiejskiej. W innym mieście na Podkarpaciu chciało studiować 2% miejskiej i 6% wiejskiej młodzieży. W dużym mieście (Kraków, Warszawa) planowało studia 68% z miasta i 54% ze wsi. Wyjazd na studia za granicę rozważało 3% młodzieży z miasta i 2% ze wsi.

Na Ukrainie na studia w Drohobyczu zdecydowało się 22% respondentów z tego miasta, ze wsi było to 20%. Na studia we Lwowie było chętnych 50% mieszkańców miasta i 42% – wsi. W innym mieście na Przykarpaciu chciało studiować 5% młodzieży z miasta i 18% ze wsi. W dużym mieście na Ukrainie (Odessa, Kijów) zamierzało studiować 20% miejskich maturzystów i 15% ze wsi. O studiach na zagranicznej uczelni myślało 7% młodych z miasta i 6% ze wsi.

Zebrane obserwacje pokazują, iż młodzież wiejska ma niższe aspiracje edukacyjne i wybiera studia w mniej prestiżowych ośrodkach akademickich. Zapewne ważną rolę odgrywają tutaj kwestie kapitału kulturowego, ale również ekonomicznego, który częściej jest na wyższym poziomie w mieście niż na wsi. W związku z brakiem tych zasobów młodzież wiejska ostrożniej podchodzi do wyborów uczelni. Druga konkluzja jest taka, iż widać w tych aspiracjach „stygmatyzację wiejskością”, o której pisała Szafranec [2010, s. 27]. W Polsce młodzież wiejska o niekorzystnych cechach statusowych ma mniej ambitne plany edukacyjne niż jej miejscy rówieśnicy o tym samym statusie. Ta tendencja się pojawia na poziomie średniego i niższego wykształcenia ojców. Przy wyższym poziomie wykształcenia ojca aspiracje wiejskiej i miejskiej młodzieży są podobne. Na Ukrainie sytuacja nieco się zmienia. Przy takim samym statusie edukacyjnym ojców, szczególnie w przypadku wyższego wykształcenia, maturzyści ze wsi rzadziej wybierają studia w metropoliach i za granicą niż ich miejscy rówieśnicy, co określa ich niższe aspiracje edukacyjne.

PRZYSZŁA PRACA, PŁACA I MIEJSCE ZAMIESZKANIA

Z aspiracjami edukacyjnymi są związane plany zawodowe. Jeśli młody człowiek zamierza być specjalistą, musi najpierw skończyć studia wyższe. O dalszej karierze zawodowej decydują wcześniej obierane ścieżki edukacyjne. To, jak wyglądają planowane trajektorie zawodowe, pokazują poniższe analizy.

Z odpowiedzi na pytanie otwarte można wnioskować, iż młodzież miejska ma bardziej ambitne aspiracje zawodowe. Częściej wybiera zawody specjalistów w zakresie prawa, psychologii, pedagogiki, medycyny, architektury. Młodzież wiejska rzadziej preferuje te zawody. Częściej wśród młodzieży wiejskiej pojawiają się zawody związane z usługami: kelner, fryzjer, kosmetyczka, mechanik, policjant, pomoc społeczna. Jedynie w przypadku takich profesji, jak inżynier czy informatyk nie było wyraźnych różnic. Analogiczne różnice pojawiły się wśród młodzieży ukraińskiej. Częściej respondenci miejscy preferowali zawody specjalistów, a wiejscy zadowalali się zawodami robotniczymi i związanymi z usługami dla ludności.

Pracę w zakładzie państwowym preferowało tyle samo uczniów z miasta co ze wsi (24%). Podobnie było z wyborem prywatnego zakładu. Wśród miejskiej młodzieży wskazało taki zakład 26%, wśród wiejskiej 25%. Również nie było większych różnic w przypadku wyboru pracy w firmie z kapitałem zagranicznym. Wśród maturzystów z miasta chciało tam pracować 8%, na wsi 10%. Analogicznie wyglądał odsetek potencjalnych przedsiębiorców, czyli osób, które chciały założyć firmę. Dla miejskiej młodzieży ten odsetek wynosił 21%, na wsi 19%. Nikt z badanych nie zamierzał pracować w gospodarstwie rolnym niezależnie od miejsca zamieszkania. Za granicę do pracy chciało wyjechać 13% młodych z miasta i 19% ze wsi.

Zebrane odpowiedzi pokazują, iż polska młodzież w mieście i na wsi ma podobne aspiracje zawodowe. Nie ma niemal żadnej różnicy poza tym, że nieco większy odsetek młodzieży wiejskiej chce wyjechać do pracy za granicą. Nowością też nie jest fakt, iż w tym na poły rolniczym regionie nikt poważnie nie myśli o prowadzeniu gospodarstwa rolnego.

Inaczej wyglądają dane zebrane na Ukrainie. W zakładzie państwowym chciało pracować 15% uczniów z miasta i 28% ze wsi. W zakładzie prywatnym odpowiednio 18% z miasta i 17% ze wsi. W firmie z kapitałem zagranicznym zamierzało podjąć pracę 18% z miasta i 14% ze wsi. Założyć prywatną firmę chciało 24% miejskiej i 20% wiejskiej młodzieży. W gospodarstwie rolnym wyrażało chęć podjęcia pracy 1% wiejskiej młodzieży. Wyjechać za granicę chciałoby 20% młodych z miasta i 17% ze wsi.

Wyniki są podobne do tych uzyskanych od polskich maturzystów i pokazują, iż miejsce zamieszkania w zasadzie nie różnicuje preferencji odnośnie do pracy. Jedynie młodzież wiejska nieco częściej niż miejska chciała pracować w państwowym zakładzie. Może to świadczyć o większej potrzebie stabilizacji i bezpieczeństwa. Zatem potwierdza się, iż młodzież wiejska na Ukrainie ma wyraźniejszą orientację materialistyczną. Ponadto, jak pokazują dane, młodzież wiejska w obu państwach nie łączy swoich karier zawodowych z rolnictwem.

Zapytano też respondentów o spodziewane zarobki. W Polsce maturzyści z miasta wskazywali na pensję minimalną w granicach 2550 zł netto, na wsi ta kwota wynosiła 2379 zł. Zarobki satysfakcjonujące wśród miejskiej młodzieży były określone na poziomie 4510 zł, wśród uczniów ze wsi ta kwota wyniosła 3863 zł. Odnosząc podane kwoty do tych realnie uzyskiwanych przez absolwentów studiów wyższych na rynku pracy, tj. 1836 zł [BKL 2013], można skonstatować, iż te aspiracje dochodowe są zdecydowanie zawyżone⁶.

Na Ukrainie minimalne zarobki wśród miejskiej młodzieży zostały określone na poziomie 3187 hrywien, uczniowie na wsi podali kwotę 3713 hrywien. Płaca uznana za satysfakcjonującą wśród miejskiej młodzieży została określona na poziomie 6805 hrywien, uczniowie ze wsi podali kwotę 6769 hrywien. Biorąc pod uwagę realia ukraińskie, gdzie zarobki netto wynoszą 2000–2500 hrywien [Соціально-економічне... 2012] aspiracje płacowe są jeszcze bardziej zawyżone⁷.

⁶ Po przeliczeniu na euro było to 428 EUR. Na uwagę zasługuje fakt, że pracodawcy uważają, iż jednym z czynników bezrobocia wśród młodzieży są nierealistyczne oczekiwania płacowe. Takie głosy można było usłyszeć podczas seminarium poświęconemu wynikom BKL w 2013 roku w Krakowie.

⁷ W przeliczeniu na euro realne zarobki na Ukrainie wśród młodzieży wynoszą od 121 do 152 EUR.

W Polsce nieco wyższe aspiracje zarobkowe ma młodzież miejska niż wiejska, biorąc pod uwagę zarówno płacę minimalną, jak też satysfakcjonującą. Na Ukrainie pojawiła się różnica tylko na poziomie oczekiwanej płacy minimalnej. Większe aspiracje miała w tym przypadku młodzież wiejska niż miejska, lecz różnica jest niewielka. Jeśli porównać aspiracje płacowe do dochodów uzyskiwanych przez młodzież w obu krajach, to okaże się, iż w Polsce deprivacja relatywna może być niższa niż na Ukrainie. Sam fakt jej występowania może wywoływać wśród młodzieży poczucie niezadowolenia i kontestacji realiów społeczno-ekonomicznych, co było widoczne na Ukrainie w trakcie protestów na Majdanie na przełomie lat 2013 i 2014. Kolejną reakcją wywołaną przez poczucie deprivacji może być emigracja młodzieży z kraju.

Aspiracje zawodowe są ważnym elementem tożsamości młodzieży, gdyż pozwalają oszacować wpływ młodzieży na przyszły rozwój lokalnych struktur. Na podstawie analizowanych danych można skonstatować, iż wieś na pograniczu będzie się zmieniać i dezagraryzować, gdyż z rolnictwem nikt nie chce łączyć swoich losów życiowych. Jednak bez zapytania maturzystów o aspiracje osiedleńcze trudno wypowiadać się na temat przyszłości wsi, jak też wpływu tej młodzieży na modernizację peryferii.

W związku z tym zapytano też maturzystów o to, gdzie chcieliby zamieszkać i pracować w przyszłości. Z odpowiedzi wynika, iż wśród polskich respondentów nie zamierzało opuszczać swojego miejsca zamieszkania 14% z Przemysła i 17% ze wsi. Przenieść się na wieś w regionie Podkarpacia zamierzało 3% z miasta i 4% ze wsi. Zamieszkać w małym miasteczku na Podkarpaciu chciało 2% miejskiej młodzieży i 4% wiejskiej. Zamieszkać w Przemyśle planowało 2% miejskiej młodzieży i 3% wiejskiej. Z kolei osiedlić się w Rzeszowie chciało 4% respondentów z miasta i 8% ze wsi. Wyjechać do miasta metropolitalnego chciało 40% młodzieży z miasta i 30% młodych ze wsi. Na wsi, w małym miasteczku poza Podkarpaciem chciało zamieszkać 3% z miasta i 5% ze wsi. O wyjeździe za granicę myślało 19% z miasta i 14% ze wsi. Nie miało zdania 14% w obu grupach.

TABELA 7. Mobilność a miejsce zamieszkania w Polsce i na Ukrainie (w %)

TABLE 7. Mobility and place of residence in Poland and Ukraine (w %)

Kategorie	Polska		Ukraina	
	miasto	wieś	miasto	wieś
Tu, gdzie mieszkam	14	17	10	25
Wieś w moim regionie	3	4	1	3
Wieś/małe miasteczko na terenie kraju	3	5	1	–
Małe miasteczko	2	4	–	7
Przemyśl/Drohobycz	2	4	9	2
Rzeszów/Lwów	4	8	20	19
Duże miasto w kraju	40	30	15	10
Zagranica	19	14	36	26
Nie wiem	13	14	8	8
Razem	100	100	100	100

Źródło: Jak w tabeli 2.

Zebrane obserwacje pokazują, iż jedna czwarta maturzystów zamierza osiąść na wsi. Reszta respondentów będzie się starać wyjechać poza region. Chęć ucieczki pojawia się też wśród przemyskiej młodzieży. Młodzież *in gremio*

pozbawi subregion szans na zmianę. Trudno też mieć nadzieję, iż wieś ulegnie głębszym przeobrażeniom, kiedy wyjedzie z niej młodzież, szczególnie ta z wysokimi aspiracjami.

Wśród respondentów z Ukrainy pozostać w dotychczasowym miejscu zamieszkania zamierzało 10% młodzieży z Drohobycza i 25% ze wsi. Na wsi w regionie przykarpackim chciało zamieszkać 1% z miasta i 3% ze wsi. W małym miasteczku planowali zamieszkać tylko respondenci ze wsi (7%). W Drohobyczu zamierzało zamieszkać 9% z małych miasteczek i 2% ze wsi. We Lwowie odpowiednio: 20% z miasta i 19% ze wsi, a w innym dużym mieście – 15% z miasta i 10% ze wsi. O wyjeździe za granicę myślało 36% młodych z miasta i 26% ze wsi. Niezdecydowanych było około 8% w obu grupach młodzieży.

Wśród młodzieży ukraińskiej widać większe różnice między mobilnością wiejskiej i miejskiej młodzieży. Młodzież miejska częściej chce wyjechać do metropolii w kraju i za granicę. Młodzież wiejska jest bardziej tradycyjna, ponad 1/3 zamierza mieszkać w przyszłości na wsi. Pozostali chcą tę wieś opuścić. Pozytywne jest to, że Lwów jako stolica regionu może liczyć na 1/5 młodzieży zarówno ze wsi, jak i z miasta. Jednakże duża grupa młodzieży lokuje swoje aspiracje życiowe poza granicami Ukrainy.

Postawy wobec emigracji polskiej wiejskiej i miejskiej młodzieży niewiele się różnią. Młodzież miejska ma nieco ambitniejsze aspiracje osiedleńcze, częściej chce żyć w metropoliach poza regionem. Na Ukrainie różnice te między wiejską a miejską młodzieżą są wyraźniejsze. Dalej można przywoływać tradycjonalizm vs nowoczesność i stwierdzić, iż młodzież miejska Ukrainy znajduje się bliżej nowoczesności. Tutaj znajdujemy potwierdzenie wcześniejszych tez. Druga kwestia, nie mniej istotna, to wpływ tych decyzji na rozwój regionu i kraju. Dane polskie pokazują wyraźnie, iż pogranicze będzie skazane na marginalizację społeczno-ekonomiczną. Już nie chodzi nawet o to, że Przemyśl jako stolica subregionu nie ma żadnych atutów, które czyniłyby go atrakcyjnym w oczach młodzieży, ale nawet Rzeszów przegrywa zdecydowanie z innymi miastami. W związku z tym Podkarpacie, a przede wszystkim pogranicze, nie mają szans na rozwój. Jeśli młodzież tutaj nie zostanie, to próżno szukać szans na poprawę sytuacji społeczno-ekonomicznej w funduszach z Unii Europejskiej. Rozwój peryferii nie jest możliwy dzięki czynnikom zewnętrznym (dotacjom unijnym), może się on dokonać jedynie dzięki istnieniu wewnętrznych sił [Gorzelak 2008]. Potwierdzają to też analizy wpływu wydatków z UE na rozwój gospodarki regionu [Raport Polska... 2011].

Owe dane ukazują także, jak olbrzymią rolę w obecnych realiach odgrywają metropolie. Regiony, które są pozbawione metropolii, przegrywają wyścig o pozyskanie młodzieży. Na terenie Ukrainy znajduje się Lwów (ponad 750 tys. mieszkańców) i miasto to jest czynnikiem wzrostu dla pogranicza ukraińskiego. Jednakże jeśli przyjrzymy się całemu pograniczu, to trudno o optymizm, gdyż większość młodzieży po obu stronach granicy zamierza te tereny opuścić. Pojawia się „drenaż mózgów” i nikt ani nic nie jest w stanie go w najbliższych czasach zatrzymać. Na wkład młodzieży w rozwój pogranicza, a szczególnie terenów wiejskich raczej nie ma co liczyć.

CYFROWE KOMPETENCJE

Na koniec prezentacji wyników badań zostanie poddane analizie uczestnictwo młodzieży w cyfrowej rzeczywistości. Po pierwsze, Internet homogenizuje postawy, tworzy ramy społecznej socjalizacji. Młodzież ze środowisk ubogich kulturowo może zdobywać różnego rodzaju wiedzę w Internecie. Po drugie, Internet zbliża peryferia z centrami. Dzięki niemu bariery odległości zostają przekroczone. Po trzecie, w Internecie widzi się szansę na zbliżenie wiejskiej i miejskiej młodzieży w sensie kulturowym. Na to zwracała uwagę Szafranec [2011, s. 373], twierdząc, iż dzięki rozwojowi sieci i infrastruktury na wsi będzie można zmniejszyć obszary mentalnego, społecznego i obywatelskiego wykluczania poprzez dostępność do forów, na których toczy się życie większości młodzieży miejskiej.

O zbliżaniu się wsi do miasta świadczą dane na temat korzystania z Internetu. Z uzyskanych danych wynika, iż w Polsce wśród maturzystów z Internetu korzysta 99% w mieście i na wsi. W domu korzysta z niego 98% młodzieży w miastach i 96% na wsi. Młodzież wiejska korzysta też z Internetu w szkole (3%). Profil na portalu społecznościowym posiada 93% miejskich i 90% wiejskich respondentów. Codziennie z Internetu korzysta 91% w mieście i 83% na wsi. Kilka razy w tygodniu – 7% w mieście i 14% na wsi. Raz na tydzień – odpowiednio 2% w mieście i 4% na wsi. Dane wskazują, iż miejsce zamieszkania nie różnicuje w znaczący sposób dostępu do Internetu. Jedynie, jak pokazują zebrane obserwacje, młodzież miejska bardziej intensywnie korzysta z niego.

Na Ukrainie z Internetu korzysta 98% maturzystów z miasta i 96% ze wsi, przy czym w domu – 95% w mieście i 90% na wsi, a w szkole – 2% młodzieży ze wsi. W kawiarence internetowej – 1% w mieście i 2% na wsi. U znajomych/rodziny 2% w mieście i 5% na wsi. Profil na portalu społecznościowym posiada 97% w mieście i 91% na wsi. Pytani o częstość korzystania z Internetu badani odpowiadali, że codziennie korzysta z Internetu 84% w mieście i 76% na wsi. Kilka razy w tygodniu – 14% w mieście i 17% na wsi. Raz na tydzień korzysta tylko młodzież na wsi (4%). Kilka razy w miesiącu – 1% w mieście i 2% na wsi.

Dostęp do Internetu na Ukrainie wśród młodzieży jest powszechny. Młodzież miejska nieco częściej jest w posiadaniu profilu na portalu społecznościowym i częściej też korzysta z Internetu. Sytuacja jest podobna do tej zaobserwowanej po polskiej stronie.

Więcej też na temat podobieństw i różnic między wiejską i miejską młodzieżą pokażą dane o sposobach wykorzystania Internetu. Najczęściej polscy respondenci wykorzystują Internet do przeglądania stron WWW, sprawdzania poczty, zbierania materiałów do nauki i słuchania muzyki. Te oraz inne mniej popularne sposoby wykorzystania Internetu są identyczne wśród wiejskiej i miejskiej młodzieży. Są też pewne różnice, jednakże poza jednym przypadkiem są one niewielkie. Młodzież miejska częściej niż wiejska za pomocą Internetu uczestniczy w grupach i forach dyskusyjnych (różnica 6 p.p.), robi zakupy przez Internet (różnica 5 p.p.), korzysta z banku przez Internet (różnica 17 p.p.), uczestniczy w aukcjach internetowych (różnica 5 p.p.), gra w gry sieciowe (różnica 6 p.p.), czyta gazety przez Internet (różnica 6 p.p.). Za to młodzież wiejska częściej ściąga darmową muzykę i filmy (różnica 5 p.p.), ogląda telewizję przez Internet (różnica 9 p.p.).

TABELA 8. Sposób korzystania z Internetu a miejsce zamieszkania w Polsce i na Ukrainie (w %)
TABLE 8. Ways of using the Internet and place of residence in Poland and Ukraine (w %)

Sposób korzystania z Internetu	Polska		Ukraina	
	miasto	wieś	miasto	wieś
Sprawdzanie i wysyłanie poczty elektronicznej (e-mail)	87	87	68	56
Korzystanie z komunikatorów (takich jak ICQ, Gadu-Gadu itp.)	63	59	36	31
Uczestniczenie w czatach	28	28	38	28
Uczestniczenie w grupach lub forach dyskusyjnych	42	36	32	26
Telefonicznie przez Internet (VoIP, Skype),	42	44	78	64
Przeglądanie stron WWW	98	98	83	75
Zbieranie materiałów potrzebnych do nauki	88	92	93	88
Uczestniczenie w kursach lub szkoleniach przez Internet	15	18	57	47
Szukanie pracy, wysyłanie ofert dotyczących zatrudnienia	19	18	17	25
Kupowanie produktów przez Internet (poza aukcjami)	50	45	24	19
Korzystanie z banku przez Internet	46	29	15	19
Uczestniczenie w aukcjach internetowych	34	29	15	10
Granie w gry sieciowe przez Internet	54	48	44	50
Ściąganie darmowego oprogramowania	49	47	73	71
Ściąganie darmowej muzyki, filmów	69	74	88	87
Tworzenie lub modyfikowanie własnej strony WWW lub bloga	14	13	37	36
Uzyskiwanie informacji ze stron internetowych instytucji publicznych (szkoły, uczelnie wyższe)	64	63	58	49
Pobieranie lub wypełnianie formularzy urzędowych (rejestracja do szkoły)	15	17	24	18
Słuchanie muzyki lub radia przez Internet	84	85	88	84
Oglądanie telewizji przez Internet	44	53	58	66
Rezerwacja biletów (np. lotniczych, do kina, do teatru)	21	22	20	12
Czytanie gazet przez Internet	43	37	26	30
Umawianie się na randki i szukanie partnerów	11	13	68	74

Źródło: Jak w tabeli 2.

Wyniki analiz ukazują, iż miejsce zamieszkania w niewielkim stopniu różnicuje korzystanie z Internetu. Na dwadzieścia trzy czynności zanotowano różnice tylko w przypadku ośmiu. Młodzież miejska z Polski częściej wykorzystuje Internet w celach merkantylnych i to wykorzystanie jest bardziej wszechstronne. Za to młodzież wiejska korzysta częściej z Internetu, aby dotrzeć do wytworów kultury popularnej w celach rozrywkowych. Uzyskane wyniki badań odpowiadają tym, które zostały zaprezentowane w Diagnostyce Społecznej 2013 [Batorski 2013, s. 339]. Miejscy respondenci częściej wykorzystywali Internet w celach ekonomicznych. Mieszkańcy wsi częściej wykorzystywali go do rozrywki i komunikacji. Jednakże te różnice ze względu na miejsce zamieszkania nie były duże. Jedynie używanie Internetu w celach ekonomicznych wyraźnie określało miejsce zamieszkania.

Na Ukrainie sytuacja jest nieco bardziej złożona. Różnice w korzystaniu z Internetu są wyraźniejsze. Wysoką popularność w obu grupach młodzieży ma słuchanie muzyki i ściąganie muzyki i filmów. Jak widać, korzystanie z rozrywki jest niezależne

od miejsca zamieszkania. Szukając różnic, widać na podstawie badań, iż młodzież miejska częściej niż wiejska wykorzystuje Internet do sprawdzania i wysyłania poczty elektronicznej (różnica 6%), korzystania z komunikatorów (różnica 5 p.p.), uczestniczenia w czatach (różnica 10 p.p.), uczestnictwa w grupach i forach (różnica 6 p.p.), telefonowania przez Skype (różnica 14 p.p.), przeglądania stron WWW (różnica 8 p.p.), zbierania materiałów do nauki (różnica 5 p.p.), uczestniczenia w kursach i szkoleniach (różnica 10 p.p.), kupowania produktów przez Internet (różnica 5 p.p.), uczestnictwa w aukcjach internetowych (różnica 5 p.p.), pozyskiwania informacji ze stron internetowych instytucji publicznych (różnica 5 p.p.), pobierania i wypełniania formularzy ze stron internetowych (różnica 6 p.p.), rezerwacji biletów lotniczych (różnica 8 p.p.).

Młodzież wiejska częściej wykorzystuje Internet do umawiania się na randki (różnica 6 p.p.), oglądania telewizji przez Internet (różnica 8 p.p.), uczestniczenia w grach sieciowych (różnica 6 p.p.), szukania pracy, wysyłania ofert (różnica 8 p.p.).

Z zebranych danych wynika, iż sposób korzystania z Internetu różnicuje miejsce zamieszkania. Młodzież miejska, trzymając się wcześniej stosowanych typologii, częściej wykorzystuje Internet do celów ekonomicznych, komunikacyjnych. Wśród tej młodzieży widać też bardziej wszechstronne wykorzystanie Internetu, zaczynając od korzystania z poczty i na załatwianiu spraw urzędowych kończąc. Wykorzystuje go też do celów edukacyjnych. Dzięki Internetowi potrafi ona zaspokoić częściej swoje różne potrzeby.

Młodzież wiejska częściej wykorzystuje Internet do zapewnienia sobie rozrywki i w celach towarzyskich. Tutaj pojawia się podobieństwo z wiejską młodzieżą z Polski, która miała przewagę w korzystaniu w tym celu z Internetu.

Reasumując, miejsce zamieszkania częściej ma wpływ na korzystanie z nowych technologii na Ukrainie niż w Polsce. W obu krajach młodzież miejska częściej korzysta z Internetu bardziej wszechstronnie i wykorzystuje go w celach ekonomicznych. Na wsi, jeśli pojawia się przewaga, to jest ona widoczna w aspekcie rozrywki. Młodzież wiejska kompensuje w ten sposób braki w infrastrukturze. Zapewne o owych różnicach w zastosowaniu Internetu decydują zasoby kulturowe i ekonomiczne. Z charakterystyki badanej zbiorowości wynika, iż w mieście zasoby te są większe, różnice owe szczególnie widać na Ukrainie. Jednakże najważniejszym wnioskiem jest to, iż różnice nie są duże, a w Polsce prawie ich nie widać.

ZAKOŃCZENIE

Wyniki prowadzonych badań nad młodzieżą wiejską pogranicza polsko-ukraińskiego wskazują, iż po stronie polskiej więcej jest podobieństw niż różnic, co potwierdza pojawiające się doniesienia z badań Szafraniec [2011]. Na Ukrainie różnice te są nieco większe i młodzież miejska jest nieco bardziej nowoczesna (w sensie wyższych aspiracji), a wiejska jest bardziej tradycyjna. Jednakże owe różnice nie są aż tak duże, jak to bywało w poprzednich latach [Чигрин 2008]. Ponadto, jeśli popatrzymy na młodzież wiejską i miejską po obu stronach granicy, to widzimy, że młodzież wiejska dysponuje niższym kapitałem kulturowym, ma mniejsze zasoby ekonomiczne, uczęszcza do gorszych szkół, jest bardziej religijna i tradycyjna

(zorientowana na rodzinę, spokojne życie), ma skromniejsze aspiracje edukacyjne, częściej skłonna jest pozostać w miejscu zamieszkania, mniej intensywnie korzysta z Internetu, częściej wykorzystuje go do celów rozrywkowych.

Druga kwestia, znacznie istotniejsza, to wpływ młodzieży na przyszłość pogranicza. Z jednej strony można zauważyć, iż upodobnienie się wiejskiej młodzieży pod względem aspiracji do miejskich rówieśników będzie skutkowało opuszczeniem rodzinnej wsi i regionu w ogóle. Młodzież, mając wysokie aspiracje, nie ma czego szukać na peryferiach, gdzie dominuje gospodarka przemysłowo-rolnicza. Zresztą nie chodzi tutaj o samą wieś, ale cały obszar pogranicza, gdyż w jeszcze większym stopniu młodzież zamierza opuścić stolicę subregionu. W kontekście peryferii zbliżenie się kulturowe wiejskiej młodzieży do miejskiej niewiele daje. Tak jak to przedstawiał Józef Chałasiński [1969] pisząc o wsi, że szkoła przygotowuje dziecko wiejskie do pozawiejskich stosunków społecznych, tak obecnie można powiedzieć, iż wieś nieznacznie skorzysta na tej kulturowej konwergencji. W większości beneficjentami są metropolie w kraju i za granicą. Z kolei na Ukrainie ten dystans wiejskiej młodzieży do miejskiej jest większy, co implikuje też trudności w dostosowaniu się ukraińskiej wsi do procesów gwałtownych zmian, jakie się tam pojawiają. Można założyć, iż młodzież o wysokich aspiracjach życiowych opuści pogranicze szukając lepszego życia w Polsce lub innych krajach UE. Dla przyszłości pogranicza wyniki tych badań nie są optymistyczne, procesy, jakie widać dzisiaj: wysoka migracja, niski przyrost naturalny, niskie płace i wysokie bezrobocie będą się nasilać. Czyżby młodzież okazała się czynnikiem peryferyzacji peryferii? Jej rola może być zgoła odmienna niż ta wykazywana do tej pory przez Mannheim [2011].

BIBLIOGRAFIA

- Batorski D. 2013: Polacy wobec technologii cyfrowych – uwarunkowania dostępności i sposobów korzystania. [w:] *Diagnoza Społeczna 2013 Warunki i Jakość Życia Polaków. Raport. [Special issue]. Contemporary Economics* nr 7, s. 317–341.
- Bauman Z. 2012: *To nie jest dziennik*. Wydawnictwo Literackie, Kraków.
- Bilans Kapitału Ludzkiego* 2010: (<http://bkl.parp.gov.pl/raporty-i-edycja-badan-listopad> 2013).
- Bilans Kapitału Ludzkiego* 2010a: (<http://bkl.parp.gov.pl/bazy-danych-listopad> 2013).
- Bilans Kapitału Ludzkiego* 2013: (<http://bkl.parp.gov.pl-maj> 2014).
- Chałasiński J. 1969: *Społeczeństwo i wychowanie*. PWN, Warszawa.
- Чигрин В.О. 1996: *Становлення та соціальні проблеми сільської молоді*. Таврида, Сімферополь.
- Чигрин В.О. 2002: *Сільська молодь в умовах перехідного суспільства (штрихи до соціального портрету), Нова парадигма: Альманах наук. праць. – Запоріжжя: ЗДУ, Вип. 27. С. 206–214.*
- Чигрин В.О. 2007: *Сільська молодь і освіта: Соціологічний аспект – Нова парадигма: Журнал наукових праць. – Вип.68 / Гол. ред. В.П.Бех. –.: Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, с. 213–220.*
- Чигрин В.О. 2008: *Соціологія сільської молоді: теоретико-методологічні та методичні основи.* (<http://www.lib.uanu.net/diss/cont/349823.html-listopad2013>).
- Diagnoza Społeczna 2013: Warunki i Jakość Życia Polaków – Raport. [Special issue]. Contemporary Economics* nr 7.
- Giddens A. 2006: *Sociologia*. PWN, Warszawa.

- Giroux H.A. 2003: *The Abandoned Generation. Democracy Beyond the Culture of Fear*. Palgrave Macmillan, New York.
- Gorlach K., Seręga Z., Drąg Z. 2003: *Młode pokolenie wsi III Rzeczypospolitej*. ISP, Warszawa.
- Gorzela J. 2008: Regiony Polski wschodniej i zachodniej – ujęcie porównawcze. [w:] *Historyczno-kulturowe uwarunkowania rozwoju Polska–Ukraina*, G. Gorzela, A. Tucholska (red.). Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa.
- Hopper E. 1971: A Typology for the Classifications of Educational System. [w:] *Readings in the Theory of Educational Systems*, E. Hopper (red.) London.
- Jałowicki B., Kaprański K. 2011: *Peryferie i pogranicza. O potrzebie różnorodności*. Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa.
- Kowalisko N. 2010: Dyferencjacja społeczna a samopoczucie współczesnej młodzieży ukraińskiej. [w:] *Młodzi w społeczeństwie zmiany. Studia polsko-ukraińskie*, M. Sroczyńska, J. Paczkowski (red.). Wyższa Szkoła Umiejętności, Kielce, s. 209–219.
- Krajowy Raport o Rozwoju Społecznym Polska 2012, 2013: Biuro Projektowe UNDP w Polsce, Warszawa. (http://www.mir.gov.pl/aktualnosci/polityka_rozwoju/Strony/MRR_wspolnie_z_ONZ_stworzylo_nowatorski_sposob_badiania_rozwoju_spolecznego_Polski_130313.aspx; październik 2013).
- Kwiecińska-Zdrenka M. 2004: *Aktywni czy bezradni wobec własnej przyszłości*. UMK, Toruń.
- Lista państw świata według wskaźnika rozwoju społecznego 2010, 2013: (http://pl.wikipedia.org/wiki/List_a_pa%C5%84stw_%C5%9Bwiata_wed%C5%82ug_wska%C5%BAnika_rozwoju_spo%C5%82ecznego; październik 2013).
- Mannheim K. 2011: Problem młodzieży w nowoczesnym społeczeństwie. [w:] *Młodzież jako problem i jako wyzwanie ponowoczesności*, K. Szafraniec, A. Marszałek (red.). Toruń, s. 11–33.
- Mead M. 2000: *Kultura i tożsamość. Studium dystansu międzypokoleniowego*. PWN, Warszawa.
- Młodzież 2008*, 2009: CBOS, Warszawa.
- Młodzież 2010*, 2011: CBOS, Warszawa.
- Młodzież na wsi. Raport 2011*: Pracownia Badań i Innowacji „Stocznia”, Warszawa.
- Молодь в умовах становлення незалежної України (1991–2011 рр.)* 2012: Київ.
- Nowak S. (red.) 1989: *Ciągłość i zmiana w tradycji kulturowej*. PWN, Warszawa.
- Paczkowski J., Bezkorowajna M. 2010: Świat wartości współczesnej młodzieży ukraińskiej. [w:] *Młodzi w społeczeństwie zmiany. Studia polsko-ukraińskie*, M. Sroczyńska, J. Paczkowski (red.). Wyższa Szkoła Umiejętności, Kielce, s. 91–115.
- Pogranicze polsko-ukraińskie w liczbach 2006*: Urząd Statystyczny, Rzeszów.
- Potencjał Społeczno-Gospodarczy Euroregionu Karpackiego 2008–2010*, 2012: Urząd Statystyczny, Rzeszów.
- Raport Polska 2011. Gospodarka–Społeczeństwo–Regiony*, 2012: Warszawa.
- Sikora E. 2006: *Aspiracje życiowe młodzieży z osiedli byłych PGR-ów*. Wydawnictwo UWM, Olsztyn.
- Соціально-економічне становище регіонів України 2012: (<http://www.ukrstat.gov.ua-maj> 2014).
- Szafraniec K. 2010: *Młode pokolenie a nowy ustrój*. IWiR PAN, Warszawa.
- Szafraniec K. 2011: *Młodzi 2011. Raport*. Kancelaria Prezesa Rady Ministrów, Warszawa.
- Szczepański J. 1958: Młodzież we współczesnym świecie. *Nowa Szkoła* nr 9.
- Sztompka P. 2000: *Trauma wielkiej zmiany. Społeczne koszty transformacji*. ISP PAN, Warszawa.

YOUNG PEOPLE LIVING IN THE RURAL AREAS NEAR THE POLISH-UKRAINIAN BORDER: A MODERNISATION POTENTIAL OR BARRIER?

Abstract: The article presents the results of sociological research work on rural youth living in the Polish-Ukrainian border area. The study was based on a survey of 1,318 school-leavers at the end of 2012 and beginning of 2013 in upper secondary schools in Przemyśl (Poland) and Drohobych (Ukraine).

Many similarities were noted between young people living in rural and urban areas in both countries. In Poland, similarities were evident in the case of economic capital, access to modern technologies, life aspirations, professional aspirations and digital competence. On the other hand, differences were reported in the case of cultural capital as well as educational, pay and settlement aspirations. Young people from rural areas more often attended poorer schools and had lower cultural capital measured against their father's educational background and the number of books held. In addition young people from rural areas had lower pay expectations and more frequently wished to relocate to towns.

In Ukraine, differences between young people from rural and urban areas were more conspicuous. Young people from rural areas more frequently attended poorer schools, had lower cultural and economic capital as well as more difficult access to modern technologies. These young people from rural areas had lower educational aspirations, were more statist-minded, less mobile and had lower digital competence. In addition, similarities between young people living in rural areas in both countries were reported. Young people from rural areas were more religious, had lower educational aspirations and, further, they less frequently used the Internet and when used it was more often for entertainment.

These findings suggest that it should not be expected that youth will modernise the border area.

Key words: Polish-Ukrainian border, rural youth, peripheries, life aspirations, digital competence